



Qulu MƏHƏRƏMLİ,
filologiya elmləri doktoru, professor

Bütün elm sahələrində, o cümlədən dilçilikdə və ədəbiyyatşünaslıqda da yüksək araşdırmaçılıq qabiliyyəti, elmi fəhmi, dərin biliyi və intellekti ilə həmin sahədə söz sahibinə çevrilən nüfuzlu alimlər həmişə olub, indi də var. Amma öz ixtisasının dar çərçivəsindən kənara çıxıb dünyaya geniş nəzərlərlə baxan, ictimai mühiti dəyişməyə, çalışın, hadisə və problemlərə elmi-fəlsəfi ölçülərlə yanaşan fərqli düşüncə və ensiklopedik zəka sahibləri barmaqla sayılacaq qədər azdır. Uzun illər Azərbaycan elmi-ədəbi və ictimai mühitinin parlaq simalarından biri olmuş görkəmli dilçi, türkoloq və ədəbiyyatşünas, professor Kamil Vəli Nərimanoğlu məhz

nirdi. Elmi dairələrdə onu dilçilik sahəsində yeni sima hesab edirdilər.

Sokrat deyirdi ki, hər insanın içində bir günəş var, icazə verin o parlansın. Doğru sözdür, amma insanın içindəki o günəşin gur parlaması təkcə icazədən asılı deyil, burada zəhmət, fədakarlıq, istedad və zəkanın bigəliyi həlledici rol oynayır. Bu mənada Kamil müəllim yüksək elmi fəhmi, dərin zəkası ilə istedadını birləşdirməyi bacaran, zəhmətkeşliyi ilə bu istedadın yolunu açan bilən böyük alim idi. Onun həm dərin bilik bazası, həm geniş dünyagörüşü, həm də bir alim kimi daxili azadlığı dilçilik problemlərinə fərqli yanaşmağa imkan verirdi.

Bu baxımdan hələ sovet dövründə Kamil Vəlinin çapdan çıxmış "Azərbaycan dil tarixi" (1983) kitabının ciddi rezonans doğurması təsadüfi deyildi. Müəllif həmin sanballı əsərində təkcə dil tariximizlə deyil, ümumən tarixin özü və türkologiya ilə bağlı bir sıra qaranlıq və mübahisəli məsələlərə aydınlıq gətirmişdi. Birmənalı demək olar ki, həmin dövrdə Azərbaycan ədəbi dil tarixinin yeni yanaşma əsasında araşdırılıb öyrənilməsində professor Tofiq Hacıyevin tədqiqatları ilə yanaşı, Kamil Vəlinin əsərlərinin də xüsusi əhəmiyyəti olmuşdur. Çünki bu alimlərin hər ikisi Azərbaycan dilinin tarixini metodoloji baxımdan ümumtürk kontekstində nəzərdən keçirib araşdırırdılar. Bu səbəbdən də hər iki alim tarixdən qaynaqlanan sağlam milli düşüncələrə, milli köklərə bağ-

lıkədə yaşayan böyük alim Ege Universitetində, Simali Kiprin Şərqi Ağdəniz Universitetində çalışmışdı. Professor ömrünün sonuna kimi İstanbuldakı Yeditəpə Universitetində dərs demişdir. Uzun illər özünün yaratdığı Azərbaycan-Avrasiya Araşdırma Mərkəzinə rəhbərlik etmişdi.



Ünsiyyətdə olanlar şahiddirlər ki, Kamil müəllim insan kimi olduqca sadə, səmimi və təvazökar idi. Uşaqlıq uşaqlıq, böyüklə böyük kimi davranırdı. O, adi müəllim olanda da, professor və kafedra müdiri kimi fəaliyyət göstərəndə də, hökumətdə baş nazirin müavini kimi yüksək vəzifədə tutulanda da eyni adam idi: sadə, səmimi, mülayim və əlçatan. Dostları, müəllim yoldaşları, xüsusən tələbələri bu insanla ünsiyyətə həmişə öyrənmək fürsəti kimi baxırdılar.

Görkəmli dilçi-alim Kamil Vəlini xatırlayarkən...

belə parlaq düşüncəni təmsil edən ensiklopedik alimlərimizdən biri idi.

Mən Kamil Vəlini hələ tələbəlik illərindən tanıyırdım, mənə dərs demişdi, müəllimim olmuşdu, özü də elə-belə yox, çox sevimli müəllimimiz idi. Bakı Dövlət Universitetində bizə müasir Azərbaycan dili fənnindən dərs deyir, Ana dilinin incəliklərini öyrədirdi. O vaxtlar Jurnalistika fakültəsində peşənin özəlliyini nəzərə alıb Azərbaycan dilini dərinləşdirilmiş proqram əsasında keçirir və bu işi ən savadlı müəllimlərə etibar edirdilər. Kamil müəllim o zaman (1973-1974-cü illər) çox gənc idi, amma buna baxmayaraq kifayət qədər nüfuzlu müəllim, səviyyəli dilçi sayılırdı. O, özünün intellekti, biliyi, fərqli düşüncəsi, şəxsiyyəti, xüsusən içindəki ədalət hissi ilə qısa müddətdə tələbələrini hörmətinə qazana bilmişdi. Aspiranturaya yenidən bitirmişdi, namizədlik dissertasiyası müdafiə etməyə hazırlaşdı.

Tələbəlikdən sonra da Kamil müəllimlə tez-tez ünsiyyətimiz olurdu. Mənim televiziya da çalışmağımı çox təqdir edirdi. Özü o vaxtlar çox məşhur olan "Bulaq" verilişi ilə əməkdaşlıq etdiyi üçün tez-tez radioya gəlirdi. Yaşadığı Bayıl da (biz o tərəflərdə kirayə qalırıq) tez-tez rastlaşır, hal-əhval tuturduq. O illərdə Kamil müəllim ciddi elmi uğurlar qazanırdı. Bir-birinin ardınca "Elimizdən, obamızdan" və "Azərbaycan dilinin poetik sintaksisi" adlı kitabları çap olunmuşdu. "Bulaq"ın fəal müəlliflərindən və məsləhətçilərindən biri kimi adı tez-tez efrədə səslə-

lirləşirdi və türk kimliyi məsələsində dəyişməz mövqeləri ilə geniş nüfuz qazanmışdılar.

Həmin dövrlərdə, daha dəqiq desək 80-ci illərin ortalarında Kamil Vəliyə ən çox şöhrət gətirən onun "Elin yaddaşı, dilin yaddaşı" (1987) kitabı oldu. Bu kitab təkcə sözün sehiri ilə deyil, həm də xalqın min illərdən süzülüb gələn milli-etnoqrafik yaddaşını gün işığına çıxarması ilə geniş oxucu kütləsini cəlb edə bildi. Həmin dövrdə radionun "Bulaq", televiziyanın isə "Ozan" kimi populyar verilişləri Azərbaycan xalqının milli yaddaşının bərpasında əhəmiyyətli işlər görürdü. Milli şüuru oyadan bu dəyərli işlərin təkcə bədii-folklor səviyyəsində, emosional-publisistik çərçivədə deyil, həm də elmi müstəvidə öz əksini tapması üçün Kamil Vəli kimi elm adamları əsl fədakarlıq göstərirdilər. Haqqında söhbət gedən kitab da məhz bu canyangısı və millət sevgisinin bəhrəsi idi.

Yüksək elm və intellekt sahibi olan Kamil Vəli hər şeyə məntiqin gözü ilə baxır və ciddi fəlsəfi ümumiləşdirmələr apara bilməsi ilə fərqlənirdi. Onun danılmaz xidmətlərindən biri də Türkiyə ilə Azərbaycan arasında qardaşlıq körpüsünün qurulması, mədəniyyət və elm sahəsində əlaqələrin genişlənməsinə öz töhfələrini verməsidir. Hələ 1990-cı ildə Səlcuq Universitetinin fəxri doktoru adını almış Kamil müəllim tezliklə Türkiyə elmi dairələrində nüfuzlu sima, türkologiya sahəsində söz sahiblərindən biri kimi qəbul olunmuşdur. Sonralar, təleyin hökmü ilə qardaş

İstanbuldan Bakıya gəldiyi vaxtlarda onunla görüşmək bir missiya idi.

Kamil müəllim böyük ürək sahibi idi və adamlara dəyər verməyi bacarırdı. Yadımdadır ki, 50 illik yubileyimlə bağlı hazırlanan xüsusi buraxılışda "Qulu Məhərrəmlini tapıntı hesab edirəm" adlı geniş bir məqalə yazıb məni televiziya aparıcısı və tele-radio tədqiqatçısı kimi xeyli tərifləmişdi. Jurnal çap olunanda o məqalə mənim üçün əsl sürpriz oldu. Dedim: "Kamil müəllim, haqqında belə yüksək fikirdəyinizsə, niyə bunu əvvəllər demirdiz?". Cavabı çox müdrik oldu: "fərqli səbəblərdən efr adımı tez dəyişir, amma sən özünü yaxşı saxlaya bilmisən, ona görə də 50-dən sonra tərifləmək olar, çünki bundan sonra dəyişməyəcəksən". Əslində biz bir-birimizi də deyilməyən mətləbləri çox yaxşı başa düşürdük.

İçində böyük Vətən və vətəndaşlıq duyğusu olan Kamil müəllim əsl millət adamı, aydın məslək sahibi idi. Ona görə də bu Vətəndə baş verən yaxşılarla sevinir, ziyanlı hesab etdiyi proseslərə laqeyd qala bilmir, etiraz səsinə ucaldırdı. Fəal vətəndaş mövqeyi deyilən mənavi dirilik keyfiyyəti məhz Kamil Vəli kimi vicdanlı məslək sahiblərinə aiddir. Onun haqsızlıqlara qarşı etirazı bax bu məsləkdən, bu vətəndaşlıqdan, bir də içindəki ədalət duyğusundan qaynaqlanırdı. Buna görə də Kamil müəllim onu tanıyanların xatirəsində həmişə təkcə şöhrətli alim kimi deyil, həm də ləyaqətli insan və böyük vətəndaş kimi qalacaqdır.